

GEDEPORTEERDE JODEN

Wat het werken aangaat: alle mannen tussen de vijftien en de vijf-en-zestig en alle vrouwen tussen de vijftien en de vijf-en-vijftig moesten tot *Arbeitskommandos* toetreden. Een deel van die *Kommandos* diende er toe, het kamp in stand te houden (wie in het keuken-*Kommando* opgenomen werd, had geluk: men kreeg er meer voedsel en de *SS-Scharführer*, die er de leiding had, stak gunstig bij zijn collega's af door zijn menselijkheid), maar de meeste gevangenen kwamen in kampbedrijven terecht, zoals zij ook in Westerbork bestonden.¹ Zo werkten in het *Sternlager* ca. zeshonderd mannen en vrouwen 'in de schoenen', zoals dat heette. In de vroegere paardenstal waar het schoenen-*Kommando* ondergebracht was, 'hing', aldus weer Renata Laqueur,

'een benauwde lucht en het stof woei in gore wolken op, boven de tafels waar de vrouwen, gebogen op de ongemakkelijke harde krukjes, de schoenen uit elkaar tomden. Onze taak: veertig paar oude schoenen per dag naadje voor naadje uit elkaar peuteren en de stukken leer in daarvoor bestemde oude *Wehrmacht*-helmen, die op de tafel stonden, deponeren . . . Wij zorgden dat ieder stukje 'goed' leer een stuk afvalleer werd, door het bijvoorbeeld ongemerkt in kleine onbruikbare stukjes te snijden. Textiel, een veel te mooie naam voor de vieze versleten stukjes schoenvoering, werd door ons gebruikt als nodig artikel op de latrine.'

Zwaar was het werk niet, 'maar ruim elf uur zitten op een houten wankel krukje, hongerig en koud, gebogen over de stoffige, smerige schoenen, is heel lang.'²

¹ De bedoeling was, in Bergen-Belsen ook een diamantslijperij te vestigen, maar deze kwam niet van de grond. De 'diamantgroep' uit Westerbork werd in mei '44 naar het *Sternlager* overgebracht. De mannen uit de groep mochten er niet werken: ze mochten niet het risico lopen, hun handen te beschadigen. De twee diamantairs die in Bergen-Belsen de slijperij moesten organiseren: A. Asscher en A. Soep, arriveerden pas met het laatste transport uit Westerbork, 13 september '44. Er waren toen naar Bergen-Belsen ook enkele 'molens' getransporteerd (ze kwamen uit het *Judendurchgangslager* Vught), maar er was geen ruwe diamant die men kon slijpen. Eerder gaven wij al weer dat de mannelijke leden van de 'diamant-groep' in december '44 naar Sachsenhausen getransporteerd werden en de vrouwen naar een gevangenenkamp bij Maagdenburg (in Beendorf). Nagenoeg alle mannen zijn uit Sachsenhausen naar Bergen-Belsen geëvacueerd en daar in het *Häftlingslager* gestorven; hun vrouwen hadden in verschillende bedrijven moeten werken en van hen zijn sommigen in leven gebleven. A. Asscher en A. Soep waren in december '44 met hun gezinnen in Bergen-Belsen gebleven, niet in het *Sternlager*, maar in het *Neutralenlager*. ² Renata Laqueur: *Dagboek uit Bergen-Belsen*, p. 37.